

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Novissima Polyantha, In Libros XX. Dispertita

Dominicus

Francofurti, 1613

Affectio

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97211](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97211)

Augustus Caesar, Mecenas cum verbis affectatis scribere solet, ab Augusto hac valedictione derisus est: Vale mel gentium, melculebur ex Heturia, lafer Aretinum, adamas Supernas, Tiberinum margaritum, Cilneo um masagde, laipis sigulorum, Berylle Porfennæ, &c. *Macrob. lib. 7. c. 4.*
Vide, Imitatio.

Affectio, & Affectus.

¶ DEFINITIO. ET ETYMOLOGIA.

AFFECTIO Græce *διὰ τοῦ*, & *αἰσθησις* dicitur, quod dicitur, & est raptus & abstractio animæ circa mores secundum Aristot. lib. 8. *Politico.*

Affectio est animi & corporis, ex tempore, aliqua de causa mutatio, ut sunt gaudium, lætitia, misericordia, cupiditas, metus, molestia, & alia, quæ à nostris modo affectus, modo affectiones dicuntur, Græci *πάθος* hoc est, quod dicitur, hinc affectare, quod est nimio affectu, & anxie querere.

Virgilius.

Viamq; affectat Olympo.

Quid lib. 1. *Metamorphos. Fab. 6.*

Affectu seferant regnum caeleste Gigantes.

Affectus, Græce *πάθος*, Latine potest verbi perturbatio, quam antiqui fieri putarunt, ægritudine, Gaudio, spe & metu. Fuit Stoicorum opinio hos affectus à mentibus hominum minime posse euelli, unde prodit verus & phantasia *in abstrusis*, quam Augustinus & Hieronymus irridunt.

Affectus est (ut Zeno inquit) irrationalis ac redundans animæ commotio, in animi naturam irruptens.

Alii sic: Affectus est aucta à reâ ratione aduersus animi naturam commotio, ut Aristoteles inquit, ipsum ægritudine voluptasq; conitatur reprehendenda.

¶ DIVISIO.

Cum binas humana anima tam Aristotelis quam Platonis sententia partes sortita sit, rationale & rationis expertem: sicut ex rationali parte omnis honorabilis & laudabilis emanat sensus, ita ex irrationali nascitur affectus, quod Græce *πάθος* appellant: sed nostri modo affectum, modo affectionem, modo perturbationem, aliquando motum, Neoterici passionem & appetitum dicunt.

Constituunt autem genera affectuum, & exandescuntiam & cupiditatem, & secuti Platonem & Aristotelem rursus exandescuntiam duas tribuunt species: de præteritis rebus dolorem, de futuris motum: totidemque cupiditati: nam de præteritis est lætitiæ de præteritis, de futuris spem ascribunt. Sunt autem qui pro doloribus ægritudinem, pro spe libidinem ponant. Cæterum his affectibus contrarias & aduersantes Stoici opposuerunt, quas vocant *in abstrusis*. Cicero constantias nominauit, quas aiunt pro tribus perturbationibus siue affectibus in animo esse sapientis: pro spe voluntatem, pro lætitiâ gaudium, pro metu cautionem: pro ægritudine vel dolore, quam Neoterici tristitiam vocant, negauerunt aliquid posse in animo sapientis: stulti quippe aiunt esse, in malis affectu opinatis, animosque demittere & contrahere rationi non obtemperantes. Voluptas porro, inquit, expetit bonum, quod facit sapiens quam ita diffinitur.

Voluptas est, quæ cuique cum ratione desiderat, siquidem quæ à ratione diuersa est, incitata vehementius, ea libido est, vel cupiditas, quæ effrenis in stultis hominibus inuenitur.

Gaudium, ut aiunt, de bono adeptio, quod ubique adipiscitur sapiens, ut cum ratione animus mouetur placide & clementer atque constanti: quum autem inanimiter & effulse animus infurgat, tum ea lætitiâ quam diffiniunt, sine ratione animi elationem.

Cautio deuita malum: quod debet sapiens deuitare, nam cum bona à natura appetimus, & à malis declinamus, si declinatio cum ratione fiat, cautio appellabitur: quæ autem sine ratione & cum exanimatione humili atque si, acla, metus nominatur, ut sit metus à ratione aucta cautio.

Dolor porro quia de malo est, quod iam accidit: nullum autem malum exitimant posse accidere, sapienti, nihil in eius animo pro illo esse diseruit.

Ægritudine, porro vel iuxta quorundam opinionem ægritudo, quæ opinio recens mali præsentis in quo demitti, contrahique animo rectum esse falso videatur, est (ut quidam inquit) irrationalis motus, omnem ex animo auferens delectationem: Vel, est animi aduersante ratione contractio. Apud Platonem Timæus, qui affectum bina facit genera: ægritudinem & voluptatem ita diffinit: *Ægritudo est bonorum fuga, sicut voluptas ma ortum omnium effusa, atque illecebræ alii: Ægritudo est opinatio recentis mali, in quo animus subfermitur. Græcis nominata *ἀφροσύνη*, *ἀπίστυα*, *ἀγροτο*, *ἀπίστυα*, *ἀγροτος*, imbecillitas.*

Ægritudine species decem & septem. Seneca de clementia.

Misericordia est ægritudo ex miseria alterius iniuria laborantis. Nemo enim parricide aut proditoris supplicio misericordia fere commouetur, vel, vtrali: *Misericordia* est ægritudine, cum animi digna vel indigna passum aliquem miserantur, Græc. *λύπη* vel *λύπη*.

Emulatio est ægritudo, siue, quod concupiscere careat: quam & in laude, & in vitio nomen habetio virtutis emulatio dicitur, verum ad hoc nihil dem laudis.

Inuidia est ægritudo suscepta propter alterius res, quæ quæ nihil noceant inuidenti, nam si quis doleat eius rebus fecerit, à quo ipse lædatur, non recte dicitur inuidere: ut si inuidiam inueniam. Qui autem cui alterius commoda nihil noceant, inueniam quum doleat his frui, hic profecto inuidet, Græcis *ζήλον* dicitur.

Moror est ægritudine quæ cum animo penitus infederit, ut vehementer affligit, alii sic: *Moror* est ægritudine flebilis.

Morosa est animi quædam displicentia, quæ cum rudi & sublimi asperitate commouetur, quando non ita ad vnguem & ex eius sententia actum est, quod postulat. Hinc morosus, peruenit moribus, moratus, bonis moribus, Græcis *ἀνιδία* dicitur.

Amentia est tam insignis ægritudine, ut citra omnem rationem cogitationem de ducatur atque erumpat, vel, secundum Aristot. lenis, est vitium irrationalis animæ partis male viuendi causa principium. Ipsius proprium est, res male discernere, male conseruare, male conuicere, male præsentibus ut bonis, opinione frui, quæ ad vitæ cultum honesta bonaque pertinet.

Comites s' incitria, inexpectatione, incontinentia, Amentia, Execratio, Dei contemptus, obliuio.

Amentia vel *dementia* sine discrimine enim dici perhibetur affectio lumine mentis carnis.

Obretractio ægritudo ex eo, quod alter quoque potitur eo ipse concupiscit, quæ rivalitas etiam dici potest. Græcis *ζήλον*. Oritur ex amore non patiente consortium in reamata. Vel, secundum Chrysippum, est ægritudo animi ex eo præueniens, quæ metas ne adit alii, quod cum nemine velis habere commune, igitur ita amat, ut sit sollicitus, ne quis amore suo perfruat, typus est.

Sollicitudo est ægritudine cum cogitatione, quod oclis, ut C. 20. inuenitur dixerint, mutata aspiratione in 2. & citati, quatum commoueri, sollicitum dicitur, *ἀρρηξία* Græce.

Confusio est ægritudine mentem tam acri commotione pedens, ut o mens caliginem & vehementem agitationem ne quidem exposita, contra obtueri plerumque ea agitur huiusmodi: Augustinus, Confusio, inquit, quæ mordet conscientiam quam Hebræi *Baiun* vocant.

Angor est ægritudine præmens.

Luctus est ægritudo ex eius qui charus fuerit, interitu acer.

Acronia ægritudo laborioia.

Dolor ægritudo crucians.

Lamentatio ægritudo cum eiulatu.

Molestia ægritudo permanens.

Afflicto ægritudo cum vexatione corporis.

Desperatio ægritudo sine vlla reum expectatione meliorum.

¶ PATRYM SENTENTIAE.

Passio homonymus dicitur: nam passio dicitur corporis, vt tudines, & vulnera dicitur rursus passio & anime, vt concupiscit & ira. Est autem communiter & generaliter anime passio, quæ affectus animalis quam voluptas comitatur aut trahit. Sequi etiam passionem tristitiam, nam non est tristitia ipsa passio, nam sensibilia patiuntur non dolent: non est igitur passio dolor, sed sensus sentias. *Joan. Damasci. de Orthodoxis fide.*

¶ POETICAE SENTENTIAE.

Boetius de consolatione Philos. li.

Nubilis aris

Candida nullum

Fandere possunt

Sidera lunam.

Si mare voluens

Turbidus aufer

Miscet astum,

Vitrea dudum

Parque serenis

Vnda diebus,

Max resoluta

Sordida cenâ

Vistibus obstat:

Quis, rugat ut

Montibus altis

Destituit amnis

Sæpe resistit

Rupe soluit

Obice saxi.

Tu quoq; si sis

Lumine clero

Cernere verum,

Transte recto

Carpere callam:

prophanatio animæ. Sic affectum impugnatione senescenti corpori & animæ sanctificatæ. *De lege spirituali.*

D. Bernhardt: quomodo stilla aquæ modica multo infusa vino deficiere à se tota videtur, dum & sapore vini induit & colorem: & quomodo ferrum ignitum & candens, igni simillimum fit, pristina propriaque forma exutum: & quomodo folis luce perfusus aer, in eandem transformatur luminis claritatem, ad eo vt non tam illuminatus, quam ipsum lumen esse videatur? Sic omnem tunc in sanctis humanam affectionem, quodam ineffabili modo necesse erit à femetipsa liquefcere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem.

De nativitate Ioan. Baptistæ.

Ephesii: Inter deambulandum, quemadmodum caues, ne clauum calcas, aut pedem distorqueas: Ita caue, ne quod in teipso dominatur offendas, & hoc si in quauis re seruemus, toties illam agrediemur in *Enchirid. cap. 53.*

Aristonymi: veluti gubernatores se ventorum mutationibus accommodant: Ita viri sapientes animi affectibus. *Apud Stobæum ferm. 1. de prudentia.*

Seneca: Quemadmodum rationi nullum animal obtemperat, non ferum ac domesticum & mite, natura enim illorum est furda suadenti: Sic non sequuntur, non audiunt affectus, quamtulicumque sint. *Lib. 2. Epist. 86.*

Vt initia morborum quamuis leuia serpunt: Ita si vitia & affectus vel leuissimos semel admittas, crescunt & augetur.

Affectus sunt motus animi, improbabilis, subiti & concitati, qui frequentes neglectique fecere morbum: Sicut distillatio, nec adhuc in morem adducta, tussim facit assidua, & vetus phthisim. *Lib. 2. epist. 76.*

Roterodami: Vt æstus maris, auctus aut detrimenta lunæ magis sentiunt imbecilliora corpora: Ita rebus contrariis vehementius commouetur animus minus sibi constans, & affectibus vitiat. *In Sim.*

Thrueri: Magna est tempestas quæ ex cælo, sed grauior quæ ipso mari oritur: nec sunt contemnendi tumultus qui ex aliis: verum maxime obseruandi affectus, qui oriuntur ex nobis ipsis. *In apoph.*

Augustini: Ira inueteratens fit odium, dum quasi iusti doloris admixta dulcedo, diuicias eam in vase detinet, donec totum acelcat, vasque corrumpat. Quapropter multo melius, ne iuste cuiquam irascamur, quam velut iuste irascendo, in alieius odium & occulta facilitate delabimur. In recipiendis enim hospitibus ignotis, ita solemus dicere: Multo est melius malum hominem perpeti, quam forsitan per ignorantiam excludi bonum dum cauemus ne recipiamur malus. Sed in affectibus animi contra est. Nam incomparabiliter salubrius est, etiam iræ iuste pulsanti non aperire penetrale cordis, quam admittere non facile recessuram & peruenturam de fardulo ad trabem: studet quippe impudenter etiam crescere quam putatur. *Ad Proful. epist. 149.*

Tyrq. Platonic: Quemadmodum accidit, vt subditis procellis crecentes amnes legitimum excedant alueum, superque vel segetes, vel plantarum culturam præcipientes lati, rulticorum operum saltem atque ornamentum euertant: Sic & animus affectionum nimia vi à rectis ratiocinationibus depulsus, falsis nimirum, atque improbis opinionibus, præter naturam probam surgentibus corrumpitur, quæ eius menti pro ebriorum more, quibus nimia crapula interiores concitare ægritudines solet, velut ex latibulis repentina quedam animalia, confundunt mentem, ab iisque cogitur proprias eorum voces personare. Si vero manifestioribus exemplis opus sit, improbitatem animi inconditæ plebis assimilabimus imperio: quod quidem fit, quotiescunque in ciuitate probitas victa multitudinis penitus licentiæ atque audaciæ feruia. Necessè est enim eiusmodi ciuitatem dissonantem ac multarum partium esse, eandemque innumeris affectionibus ac variis cupiditatibus referatam, in voluptatibus quidem intemperantissimam, in iracundia præcipientem, in tribuendis honoribus immodicam, in felicitatibus elatam, in calamitatibus abiectissimam esse. *Sermone 17.*

Plutarchi: Quemadmodum timidi, & qui nauis nauigando obnoxii sunt, existimantes se meliuscule habituros, si ex acatio in gaulum, rursusque si in tiritrem commigrant, nihil tamen proficiunt, bilem timiditatemque, secum cicumferentes: Ita aliud vitæ genus non eximit animo ea, quibus grauat, & perturbatur, hoc est rerum infestiam & rationis imperfectionem, ac id vitium quod non potest, neque calle recte præsentibus vt. *De tranquillitate animi.*

Vt periculosior est tempestas, quæ non sinit in portum appellere, quam quæ verat nauigare: Ita grauior animi motus, qui non sinit hominem consistere, ratione perturbata, sed præcipientem auferunt in tempestates. *In moralibus.*

Roterodami: Vt hominem vehementer ægrotum, vel lunæ deliquium, vel ventus aperior, vel maris decensus, aut huiusmodi quæpiam leuis rerum commutatio tollit è medio: Ita animos imbecilles & affectibus corruptos quæuis offensa perturbat: cum qui firmis sunt animis, istiusmodi non sentiant. *In Similibus.*

Philanthesudai: quemadmodum aurigæ subigalibus nunc re-

mittere habenas, nunc in terga retrahere runtur imperu, solent: Sic vir prudens affectibus constans, nunc moderari, constanter aquanimitèr in viam reducit. *In lib. De se.*

Sicut deterrimus quisque puer odit præ-

atque omnem bonum monitorem castigatoremque: Sic etiam amator rectam rationem, gubernare ac præcipere solitam.

sacrificio Abelis & Caini.

Chrysolomi: Vt ardente lampade lux vndique distanti extincta occupant tenebræ: ideo ait, Nolite spiritum extinguere, cum oleum deficit, cum vehementior quædam venti perlat, cum comprehenditur, & in arctum cogitur: nim ignis extinguitur. Comprehenditur à curis secularibus, guntur malis cupiditatibus. Quando olei defectu aquamdam superaddimus, hoc est, cupiditatem inlustorum animi dentem, quomodo iterum potest accendi? Vbi hinc migrat cinerem & puluerem referemus, atque fumum densiorem, & accensibilem. Vbi fumus est, illic necessario ignis extinctus. *Hom. in Ioan.*

Sicut oculorum acies pura, & lucida agunt omnia intuetu que etiam in tenuissimis deprehendendis corporibus laborant: si quis malus à capite humor, vel caligo aliqua ad oculum dit, densa quidem ante pupillam nebula obicitur, quæ ne er quidem corpora videre sinit: Ita animæ visu venit, cum omni turbatio quæ eam offendet, purgata est, intente opportunita prospicit: verum cum plurimum turbatur affectibus, mæcni illam amittit, vt nihil alium intueri: sed quam nebula obiecta, & fomno atque segitie, quæ ad vitam vitia sunt, nulla in his capessendis alacritate com. *Homil. in Ioan.*

Sicut planta quidem nuper humi confita, facile reuellit multum vero temporis radicibus firmata non iridem. Et v cum recentè fundatam à vexantibus facile subvertitur, be firmatum, multa diuere conantibus, præbet negotia. Et quibus locis multum temporis est conuersata, difficulter tur. Et sicut febris ab initio aggressa, non magna sibi laboratur: uti postquam autem inualuerit, & Hammam extulerit, iam inducit immedicabilem: etiam si quis eis concesserit, vt impleantur, non extinguit, sed accendit fornacem. Sic & in accedit affectu, ille circa primordium in animam nostram irem non prohibuerimus, neque fores occlusimus, ingre infansibilem morbum susceptioribus infert. *Homil. 80. de tertia.*

Si membrum insanabile, metu, ne reliqua corrumpat, mus, non quod illud negligamus, sed vt seruemus cætera: magis in us qui male nobis iuncti sunt, idem faciendum: *In Ioan.*

Vsquequo veluti in pictura imponat quis colores vmbam est, cum vero flores ipsos quis colorum iunxit & in rit, tunc imago efficitur: Tale quiddam erit lex. *Homil. 17. de Hebræis.*

Regem honoramus, & eius purpuram & diadema, quod sta sunt signa principatus. Si viderimus eum cum purpura ab armigeris suis conculcari, præfocari, in custodiam mitti, nunquid reuerentur tunc purpuram aut diadema: Nam ipsum schema deplorabimus. Non ergo propter canos vel rari, quando ipse illos iniurias. Nam & ipsi se vicisti debentiam schema splendidum & honorabile confundis. Rex est senex, si voluerit, & ab eo qui purpuram habet, magis redum passionem animi vicerit, & velut armigeros subicit p Si vero abstrahatur & deiciatur à folio, & seruus effectus pecunie, orandi corpus, delictiarum, ebrietatis, iracundiarum rerum, quali pena non sit dignus huiusmodi? *Hom. Hebræos.*

Si qui militarem vitam viuunt, omnibus renunciant, cumque bellum vocauerit, ibi aderunt, & vias incedunt, cum alacritate sustinent? Multo amplius nos Christi præparatos esse oportet, ac dispositos ad bellum passio est nunc percutio, sed bellum cupiditatis, iræ, inuidiæ, que passionum. Multum bellum per linguam, oculos & *Hebræos.*

Procopij sophiste: Quemadmodum qui caput serpenti, reliquum longum corporis firma necauit: Sic qui periorum furculos eradicat, etiam cætera quæ inde prouert stultit. Hoc autem nunquam eueniet, nisi postibus nostr fuerit cruor eius qui interfectorem vel occisorem intefariam necantur affectus, scilicet primogenitis pereuntitris ianuis in tutum collocatis ob asperionem sanguinis. *fol. 244.*

Marci eremita: Quemadmodum fuga in hyemto dolor est corpori & profanatio animæ: Sic affectu gnatio senescenti corpori & animæ sanctificatæ. *De tualis.*

Maximi monachi: Quemadmodum corpus propter habetque ad disciplinam virtutes corporales, quaruculo respicit: Non secus quoque animus per cogita

¶ EXEMPLA SACRĀ.

Affectus carnalis exempla : Moyses filius Caath propinquus suis nullum dedit plaustrum, &c. Numer. 7. vers. 8. 9. Moriturus sollicitè rogauit Dominum, Numer. 27. vers. 15. 16. Iosua tibiui suæ paruum dedit portionem, Iosua, 17. 14. Eli, 1. Samuel 4. vers. 17. 18. Septem filiorum mater, 2. Mach. 7. vers. 27. 28. C H R I S T V S, Matth. 12. 49. 59. Ioan. 19. 26. Mater filiorum Zebedæi, Matth. 23. 21. Affectus inter se contrarij, Matth. 23. 8. Ioan. 21. 18. Rom. 7. 9. 15. Galat. 5. 9. 17. 1. Petri. 2. 6.

¶ PROFANA EXEMPLA.

Suidas Homerum cæcum putat appellatum : quod affectibus non succumberet. Gul. Canterus.

Socrates qui Delphico oraculo sapientissimus omnium iudicatus est, nec risit in rota vita, nec fleuit: quin vno semper eodèq; vultu visus adeo, vt mirum videri possit quod eximiam illam animi temperiem, neque nuptialis lætitia variare potuit, neque tristitia illius diei quo venenum hausit. Laertius libro secundo, cap. 5.

In Phocione Athenensidem omnis habitus temper obseruatus est, non ridere, non flere quicquam eum temerè vidit: tania in eo fuit obseruantia decori. Sabellicus libro quarto, capite decimo, ex Plutarcho.

Heraclius Ephesius & Diogenes Cynicus philosophi nihil vnquam de rigore animi remiserunt, calcatisque turbinibus fortuitorum, aduersus omnem dolorem & miseriam vniformi durare proposuero. Solinus cap. 4. & Laertius.

Themistocles Atheniensis, filium suum, quem mater adamabat, atque in delicijs habebat plurimum omnium Græcorum potiss, colligebat hunc in modum: Atheniensis, inquit, dominantur Græcis, ego Atheniensibus, mihi mater, matri filius. Plutarch. in Græc. apoph.

Quum Cyrrhoni Eliensi philosopho obiurganti forem Philistam, quidam obijceret, quod oblitus esset suæ professionis (docebat enim, omnia esse indifferentia) sic elusit: Non enim, inquit, in muliercula declarabitur indifferentia. Laertius libro nono, capite undecimo.

Cleon quum Reipubl. administrationem capeffere destinasset, testatus est, se iam omnium amiciorum vincula velle solvere, quod amici plerumque obstarant, ne liceret vbique rectum tenere clauum. Eras. lib. 5. apoph. ex Plur.

Alexander, Quum peritum ex Indis sagittarium cepisset in fuga, qui per anulum sagittam mittere diceretur, voluit vt artis suæ speciem ederet. Reculantem autem iratus occidi iussit. Verum cum iam duceretur ad mortem, dixit sagittarius, se multis iam annis non exercuisse artem suam eodèq; timuisse ne erraret. Id vbi deslarum est ad regem, quod ignominie metu recusasset, admiratus ingenium ambitiosum, dimisit illum donatum: eo quod mortem oppetere maluisset, quam fama sua videri indignus. Apparet autem ex hac historia nos affectus nostros etiam amare in alijs. Alexander enim cum semper ambitiosus & gloriæ appetens fuerit, similem affectum in sagittario probauit. Vide Plur. in regum & imp. apoph.

Alexandro Macedonum regi pirata quidam captus, & ad ipsum adductus, rogatusque quare auderet infesta reddere maria, paucis respondit: Ego cum vnica nauicula pirata nominor, tu cum idem facias magna classe rex appellaris. Quo dicto Alexander motus, ipsum statim dimisit. Plutarchus in vita Alexandri.

Agésilans, illud sibi cum primis gloriæ ducere solebat, quod rex cum esset, cæterisque consilio prospiceret, nihilo secius in laboribus obeundis nemini cederet, quodque sibi imperaret, sui que (vt ita loquar) rex esset, id pulchrius esse iudicabat, quam quod regnum obtineret in alijs. Plutarchus in apophthegmatibus Laconicis.

M. Antonius Verus, iam iam moriturus, cum suos ad grabbatum stare, dolere, atque angi videret: Humanum est, inquit, humanis casibus ingemiscere: multo que magis, misericordiam prouocare, quæ oculis vsurpantur. Sensit autem hominem non lignum aut lapidem esse, qui nullis rebus afficiatur, sed animal, quod affectibus misericordie tangatur, & compatiatur etiam. Herodianus lib. 1.

Socrates quum post sudorem à palæstra collectum videret alios ad potum confugere, vt sitim explerent, ipse bibere solus noluit, Verum interrogatus, cur bibere noller? Ne confuescam, inquit, affectibus. Laert. in eius vita.

¶ HIEROGLYPHICA.

Philosophi antiquiores, qui que doctrinam eorum secuti sunt, pedes pro contemptissima parte ponunt, esse que in anima pedes affectus voluptarios, venereæ mollitudinis mancipatos. Pier. V. lib. 35. pag. 338.

PO
POLYANTICA